

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський обласний відділ Українського географічного товариства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Белгородський державний національний дослідницький університет
Харківська обласна станція юних туристів

РЕГІОН - 2012:

СТРАТЕГІЯ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

(м. Харків, 25-26 жовтня 2012 р.)

ДЕЯКІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЛУГАНЩИНІ

Т.І. Слоньова, П.А. Вірченко***

** Луганський національний університет імені Тараса Шевченка*

*** Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна*

Вища освіта в Україні є дуже вагомим чинником людського розвитку й . гномічного зростання. Саме тому вона є об'єктом вивчення багатьох наукових дисциплін. Суспільно-географічні дослідження цієї галузі в Україні активізувалися порівняно недавно. Вони стосуються як держави у цілому (К. Січкаренко, Т. Мельниченко), так і окремих регіонів (П. Вірченко, О.Горожанкіна, Н. Флінта). Ці науковці розглядають вищу освіту і як важливу складову усього освітнього комплексу, і як окреме системно-структурне утворення. На фоні кардинальних змін, що відбулися у суспільстві та економіці держави за останні двадцять років, значні перетворення, безумовно, відбулися і у системі вищої освіти, які призвели до помітних динамічних і структурних змін у ній. Все це, а також відсутність суспільно-географічних досліджень з питань територіальної організації вищої освіти Луганщини, обумовили вибір теми та актуальність нашого дослідження.

Мета даної статті полягає у тому, щоб виявити деякі аспекти динамічного, . структурного та географічного характеру стосовно розвитку системи вищої освіти, Луганщини, які відбувалися особливо упродовж останніх двадцяти років.

Становлення вищої освіти у регіоні відбувалося у 20-30 ті роки ХХ ст. за рахунок формування мережі середніх спеціальних навчальних закладів (технікумів і училищ) та вищих (інститутів) навчальних закладів. У післявоєнний період та до початку 90-х років ХХ ст. система вищої освіти Луганщини якісно і кількісно змінювалася і розвивалася. Упродовж 90-х років та на початку ХХІ ст. розвиток вищої освіти стає особливо бурхливим та динамічним.

Формування та функціонування вищої освіти регіону відбувалося під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників. Це і специфічні риси географічного положення, і зміни демографічної ситуації, і галузеві особливості господарського комплексу, і характер системи розселення, і суспільно-економічні перетворення у державі упродовж останніх десятиліть.

Сьогодні вища освіта Луганщини є ваговою складовою всього освітнього комплексу України. Займаючи 4,4% території України, Луганщина серед інших областей посідає шосте місце за чисельністю населення та друге за рівнем урбанізації (86,7%). За кількістю ВНЗ III-IV рівнів акредитації (р. а.) вона поділяє 7-8 місце з Хмельницькою областю, а за чисельністю студентів займає 6 місце. ВНЗ I-II р. а. області за чисельністю займають 4 місце, а за кількістю студентів 5 місце в Україні [3].

Роль та значення вищої освіти у регіоні наочно ілюструють показники питомої ваги осіб, які навчаються у ВНЗ I-II та III-IV рівнів акредитації серед усіх тих, що вчаться за різними видами навчання. Так, якщо у 1960 р. їх загальна частка становила всього 7,0%, то у 2010 р. вона вже дорівнювала майже 35%, тобто збільшилася у 5 разів [1,2].

Динамічні зміни у розвитку системи вищої освіти краще всього характеризують зміни кількості навчальних закладів та чисельності студентів і усіх форм навчання. Так, у 2010 р. кількість ВНЗ I-II р. а. у порівнянні з 1966 р зменшилась з 34 до 28. Відповідно зменшилося й число студентів з 35,3 тис. студентів до 17,3 тис. осіб. Навпаки, чисельність ВНЗ III-IV р. а. значно зрослі (з 5 до 10), а відповідно збільшилася і чисельність студентів (з 11,2 тис. до 88,1 тис. осіб, тобто у 8 разів) [1,2]

Аналіз динаміки чисельності студентів дозволяє виділити певні етапи у розвитку ВНЗ. Перший - це період з початку 20-х до початку 60-х років ХХ ст., для якого характерні невеликі темпи зростання та перевага ВНЗ I-II р. а. На другому етапі (післявоєнний час) спостерігається збільшення кількості ВНЗ, підвищення темпів росту чисельності студентів та кількісне переважання контингенту ВНЗ I-II р. а. Третій етап розпочинається з середини 90-х років і триває до цього часу. Для нього характерне значне зростання чисельності студентів ВНЗ III-IV р. а. і, навпаки, значне зменшення контингенту ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Значно змінилися також показники кількості студентів у розрахунку на 10 тис. осіб. Так, якщо у 1990 р. на 10 тис. населення Луганщини приходилося 139 студентів ВНЗ I-II р. а. та 114 студентів ВНЗ III-IV р. а., то в 2010 р. ці показники становили відповідно 76 та 385. Отже, в регіоні значно підвищується роль та значення ВНЗ III-IV р. а. та збільшуються можливості для отримання вищої освіти у власному регіоні за рахунок відкриття у ВНЗ нових, не традиційних напрямів підготовки спеціалістів, бакалаврів та магістрів. Так, наприклад, у ЛНУ імені Тараса Шевченка у середині 70-х років ХХ ст. (коли він був ще педагогічним інститутом) підготовка фахівців велася за 12 спеціальностями, а у 2012 р. абітурієнтів запрошують навчатися на денній формі навчання за 67 напрямками, які ще мають і різні спеціалізації.

Помітні зміни відбувалися також у співвідношенні різних форм навчання. Якщо у 40-60 рр. була поширена вечірня форма навчання, то на сьогодні вона практично відсутня. Так, найбільша частка студентів, що навчалися на вечірніх відділеннях була зафіксована у 1970-71 навч. році. Для ВНЗ I-II р. а. цей показник становив 24,2%, а для ВНЗ III-IV р. а. - 24,5%. Зараз їх частка менша за 1%. Питома вага студентів, що навчаються на заочних відділеннях у ВНЗ I-II р. а. мали тенденцію до зростання. Так, у 1958-59 навч. році їх було 14%, у середині 90-років цей показник досягає 20%, а у 2006-07 навч. році - до 30%. Для ВНЗ III - IV р. а. питома вага студентів, що навчалися на заочних відділеннях, найбільшою була напередодні війни (52,5%), з 50-х до 90-х років вона стабілізувалася на рівні 1- 41",,,%, а з 2005 р. дещо підвищилася до 45-46%%. [1, 2]. Останніми роками . з'явилися нові форми навчання, а саме, дистанційна та екстернат.

Значно розширилася територіальна сфера діяльності ВНЗ. Вони практично стали освітніми комплексами, які сферою своєї діяльності вже вийшли за межі їх територіальної локалізації. Їх структурні підрозділи сьогодні розміщені не лише на території Луганщини, а і у сусідній Донецькій області, а консультаційні пункти та філії у інших областях України.

Останніми роками стала ускладнюватися внутрішня структурованість ВНЗ. Так, наприклад, якщо в ЛНУ ще в середині 80-х років основними функціональними ланками були 8 факультетів, то у 2010 році до його складу увійшли 7 інститутів, 5 факультетів, Ровеньківська філія, Старобільський відокремлений факультет, 5 ВНЗ I-II рівнів акредитації. Значно розширилося мережа допоміжних та обслуговуючих навчальних підрозділів.

Дуже помітно змінилася номенклатура спеціальностей ВНЗ Луганщини. Так, якщо у середині 90-х років половина з них мали промислову спеціалізацію, то зараз їх частка значно зменшилась. З'явилася багато нових, не традиційних для регіону напрямів підготовки фахівців економічного, юридичного, гуманітарного профілів. Але сьогодні, на жаль, є окремі випадки дублювання деяких спеціальностей у регіоні, що створює додаткові проблеми з працевлаштуванням цих фахівців, а також «перевиробництво» юристів і економістів та дефіцит фахівців інженерного профілю.

Отже система вищої освіти Луганської області пройшла значний шлях свого розвитку, упродовж якого відбувалися не тільки динамічні та структурні зміни, а і територіальні. В період, коли провідні економічні показники роботи промисловості, сільського господарства області значно погіршилися, вища освіта, навпаки, демонструє значний розвиток. Це свідчить про те, що саме ця галузь невиробничої сфери може бути саме тим локомотивом, який піднесе Луганщину на більш високий рівень її соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел: 1. Луганська область за 50 років. 36 статистичних матеріалів. - Донецьк: Статистика, 1988. - С.95-97. 2. Статистичний щорічник Луганської області за 2010 рік. - Луганськ: Головне упр. статистики у Луганській області, 2011 С.396-398. 3 . Статистичний щорічник України за 2010 рік. - К. :ПО «АвгустТрейд», 2011.-С.445-450.